

## A GRÁL KERESÉSE ÉS CLAIRVAUX-I SZENT BERNÁT KEGYELEMTANA

### BEVEZETÉS

A XII. század végén, 1180 és 1190 között Chrétien de Troyes befejezetlenül hagyta *A Grál meséje* című művét. Szándékosság vagy csupán halálának pusztája ténye áll a befejezetlenség mögött, ma is vita tárgya<sup>1</sup>. Ám az tagadhatatlan, hogy műve még félkézen is óriási hatást gyakorolt korának irodalmára. Mítoszt teremtett – s ebben a mítoszteremtésben nem kevés szerepe volt éppen története vég-nélküliségének. Művének titokzatossága sokakat megihletett, s noha e költők között voltak olyanok, akik csupán a történet lehetséges és logikus befejezését próbálták megtalálni, mások ennél tovább mentek: újraírták a mítoszt, miközben az eredeti, Chrétien de Troyes-féle mű alapvetően új formát nyert az új eszmének vagy eszménynek megfelelően. Alig 50 év alatt 13 folytatás, illetve „feldolgozás” látott napvilágot – bizonyítva ezzel is a Grál történetének különleges voltát.

Az első Grál-történet mindkét része, Perceval és Gauvain története is azt a feloldhatatlannak tűnő problémát feszegeti, miszerint a lovagság eszményével szorosan egybekapcsolódik a bűnösség életállapota. Ez a bűnös állapot pedig abból a pusztája tényből fakad, hogy a lovak előbb vagy utóbb vért fog ontani. Ám követhető egy olyan eszmény, mely engedi a halált és megköveteli a halál okozását, rákényszerítve ezzel követőire a bűn hordozását? Értékes egy olyan eszmény, mely alapvetően olyan bűnt hordoz magában, melyet egyetlen követője sem képes nem elkövetni? Chrétien de Troyes művében ez a nyugtalanító kérdés fogalmazódik meg, kétségbe vonva a lovagság eszményének létjogosultságát. S noha valószínűsíthetően mindkét lovak sorsa a hazatalálás boldogsága és nyugalma, igazi feloldása még sincs a problémának.

---

<sup>1</sup> Jean Markale véleménye szerint elképzelhető az is, hogy Chrétien de Troyes szándékosan hagyta befejezetlenül a művet; ezt látszik megerősíteni szerinte az a tény is, hogy a regény első két folytatója sem fejezte be írását. Vö. MARKALE J, *Le Graal*, Paris, Ed. Albin Michel, 1996, p. 58.

Alig ötven évvel később a Lancelot-Grál ciklus harmadik darabjaként<sup>2</sup> megíródott a *La Quête du Graal*, *A Grál keresése* című regény.<sup>3</sup> A Grál regények között kiemelkedő helyet foglal el ez a mű, mert sikeresen oldotta fel azt a véglegesnek tűnő paradoxont, melyet *A Grál meséje* vetett fel. Megjelent benne ugyanis a lovagság egy másik, tökéletes formájának ideálja: a földi lovagság valóságával szemben az égi lovagság eszményképe.

A mű heves vitákat váltott ki a 20. század elején, amely vita egyetlen központi kérdésben kristályosodott ki végül: állítható-e, hogy *A Grál keresése* ciszterci mű, azaz olyan alkotás, amely kifejezett teológiai céllal készült, Clairvaux-i Bernát kegyelemtanának hatása alatt. A következőkben erre a kérdésre keressük a választ. A témával foglalkozó kritikusok álláspontjának bemutatása után megvizsgáljuk magát a Grál-szöveget, különös tekintettel a szövegben lévő, a kegyelem fogalmához kötődő explicit tartalmakra és a fellelhető szövegstruktúrára, majd Clairvaux-i Bernát *Liber de gratia et de libero arbitrio* című műve alapján újra feltesszük a kérdést: bizonyítható-e, hogy *A Grál keresése* ciszterci mű.

## A GRÁL KERESÉSE

*A Grál keresése*, mint a kegyelem és az eksztázis regénye, ciszterci mű – ez a vélemény E. Gilson<sup>4</sup> tollából látott napvilágot 1932-ben. Gilson előtt A. Pauphilet<sup>5</sup> foglalkozott a történettel, pontosabban a Grál lehetséges jelentésével. Pauphilet, aki nem érintette a kegyelem kérdését, így az esetleges ciszterci hatás problémáját sem, kutatásai végén a Keresés motívumának intellektuális értelmezése mellett foglalt állást. Gilson azonban elutasította ezt az elképzelést, hangsúlyozva, hogy az eszmény, amelyből a regény táplálkozik és amely egyben legfőbb üzenete is az, hogy a Keresés, vagyis Isten megismerése nem az értelem, hanem az érzelmek által valósulhat meg, összhangban a bernáti teológia állításaival. Gilson véleménye szerint a regény alapvetően ugyanazt a gondolatot fogalmazza meg, mint a Szent Bernát-féle kegyelemtan: az ember mindig képes akarni, akár még a halálos bűn állapotában is, ám ez utóbbi esetben nem képes arra, hogy a jót akarja, erre majd csak az isteni kegyelem teszi őt ismét képessé. Ez a kegyelem mozgatja a regény szereplőit is Gilson szerint; s cselekedeteik, melyek mindig tudatosak és emberiek, csakis ezen isteni közreműködés által lehetnek jók. Az ember szabad akarata a választás aktusában valósul meg: az ember vagy a Sátán kísértésének enged, vagy az

2 FRAPPIER J., *Chrétien de Troyes et le mythe du Graal. Étude sur Perceval ou Le Conte du Graal*, Paris, CDU et SEDES réunis, 1972, pp. 15-17.

3

4 GILSON É., *“La mystique de la grâce dans La Quête du Saint Graal”*. *Les idées et les lettres*, Paris, Librairie Philosophique J.Vrin, 1932, pp. 59-91.

5 PAUPHILET A., *Étude sur la Quête du Saint Graal*, Paris, Champion, 1921.

isteni hívásnak, a kegyelemnek. Mindez azt jelenti, hogy az akarat tulajdonképpen tehetetlen a kegyelem nélkül, legalábbis abban az értelemben, hogy képtelen törekedni a jóra. Gilson a regény szövegéből kiindulva<sup>6</sup> arra a megállapításra jutott, hogy a Keresés – azaz Isten titkainak kutatása – a regényben tulajdonképpen az eksztázis kutatása. Az aszkézis és a tisztaság útját járó, Istent kutató hősök alakja pedig – véleménye szerint – egyértelműen a ciszterci misztika hatását mutatja.

Az 1980-as években B. Panvini<sup>7</sup> munkája kérdőjelezte meg újra a már megoldottnak tűnt problémát, mikor úgy vélekedett a szerző, hogy *A Grál keresése* semmilyen formában sem hordozza magán Clairvaux-i Bernát kegyelemtanának sajátosságait. Véleménye szerint a regényben megjelenő kegyelemtanban a következő gondolatok fogalmazódnak meg: az ember, Isten és a Sátán között függve, egyaránt fordulhat mindkettő felé, miközben mindkét erő vonzza is magához. Isten az üdvözüléshez próbálja őt segíteni, míg a Sátán az örök kárhozatba igyekszik taszítani. Panvini úgy véli, hogy bizonyos lovagok, Galaad, Perceval és Bohort, szemben a többi lovaggal, predestináltak a Grál titkainak felfedezésére. Ugyanakkor azt is állítja, hogy e lovagok közül is kiválik Galaad, aki Krisztus megtestesítőjeként nincs kitéve a Sátán cselvetéseinek, miközben Perceval és Bohort sorsa tisztaságuk megőrzésétől, s így alapvetően szabad akaratuktól függ. Ők valóban választhatnak Isten és a Sátán között. Ugyanakkor az, hogy választásuk jóra vagy rosszra irányul – állítja Panvini ugyancsak a regény alapján –, nem a kegyelemtől, hanem akaratuktól függ. Isten meghagyja a szabadságukat, s az isteni tevékenység csupán abban nyilvánul meg, hogy időről időre megvilágosodik számukra a jó és a rossz. Ez a segítség, mely maga a kegyelem, a regény minden szereplőjének adott, nem csupán hármuknak, még hozzá álmok, víziók, tanácsok formájában. Panvini szerint azonban a regényben még egy másik fajta kegyelemről is szó van. A kegyelemnek ez a teljes formája, mely egyedül csak Galaadnak adatik meg, tökéletes védelmet nyújt az embernek a bűn és a rossz ellen, s egyben olyan jóra kényszerítő erő is, amelynek az ember nem tud ellenállni. Panvini pedig úgy véli, hogy a bernáti kegyelemtan csak ez utóbbi értelemben beszél a kegyelemről, s ebben is újabb bizonyítékát látja annak, hogy a regény nem tükröz ciszterci hatást.

6 BÉGUIN A.-Y. BONNEFOY(edd.), *La Quête du Graal*, Paris, Seuil, 1965. p. 67., különösen a következő mondat: „... felfedi majd neki a Szent Grál csodáit és olyan dolgokat mutat majd neki, amit halandó szív nem is gondolhat és emberi nyelv ki nem fejezhet...” és Iz 64,4 és 1 Kor 2,9.

7 PANVINI B., *“La ricerca di Dio e la salvezione dell'uomo nella “Quête du Saint Graal”*. *Quaderni di filologia medievale*, Catania, 1983, pp. 3-116.

## A KEGYELEM PROBLÉMÁJA A GRÁL KERESÉSÉ-BEN

A mű szövegét vizsgálva a figyelmes olvasó számára hamar világossá válik a regény sugallta logika: azok a lovagok, akik a halálos bűn állapotában vannak, nem járnak sikerrel a Grál titkainak felfedezésében; ellenben azok, akik kegyelmi állapotban indulnak a kalandokra, sikerrel bevégezik azokat és eljutnak Isten titkainak megismeréséhez. Ez a gondolat jelenik meg a regény központi epizódjában is, melyben egy viadalról olvashatunk, ahol fekete és fehér páncélba öltözött lovagok vesznek részt. A viadal Isten keresésének szimbóluma, mely keresésben egyaránt részt vesznek bűnös, azaz fekete és büntelen, azaz fehér lovagok. Mivel a viadalból győztesen a fehér, azaz a kegyelmi állapotban lévő lovagok kerülnek ki, biztosra vehető, hogy az egész regényben meghatározó jelentőséggel bír a Grál keresésével kapcsolatban a lovagok bűnös, illetve büntelen állapota.

*„Íme a magyarázat. Pünkösöd napján a földi és az égi lovagok lovagi tornába kezdtek, azaz együtt indultak a Keresésre; a földi, a halálos bűn állapotában lévők és az égi, az igazi lovagok, akiket nem szennyezett be a bűn, megkezdték a Szent Grál keresését. Ez volt hát a lovagi torna. A földi lovagok, akiknek szeme és szíve nem emelkedett fel a földről, akik rettentő bűnöket hordoztak, fekete fegyverzetet viseltek. Az égiek fehéret, a tisztaság és a szüzesség fehér fegyverzetét, melyen sem folt, sem feketeség nincsen.”<sup>8</sup>*

A következőkben két szempont szerint vizsgáljuk a szöveget. Egyrészt megnézzük a regény azon részleteit, melyek a gyónás, a Grál keresésében való sikertelenség, illetve a kegyelem témáját érintik, másrészt megkíséreljük a kalandok szerkezetét feltárni. Úgy véljük, ezek alapján válik lehetségessé megvizsgálni, valóban felfedezhetőek-e a bernáti kegyelemtan főbb gondolatai a regényben.

A Keresés kezdetén egy öregember elmagyarázza a lovagoknak, hogy csak kegyelmi állapotban indulhatnak a Grál felkutatására:

*„...és senki sem indulhat el, akit nem oldoztak fel vagy nem gyón meg, mert senki sem vállalkozhat ilyen fenséges szolgálatra, hacsak nem mentes minden hitványságtól és halálos büntől. Ez a Keresés nem földi dolgok keresése, hanem a Mi Urunk nagy titkainak és misztériumainak kutatása, melyet a Magasságbeli Mester feltár majd annak a boldog lovagnak, akit*

---

<sup>8</sup> La Quête du Graal, p. 180.

*szolgájának választott a földi lovagok közül; megmutatja majd neki a Szent Grál csodáit és feltárja előtte azt, amit földi szív fel nem foghat, sem emberi nyelv el nem beszélhet.*<sup>9</sup>

Később egy másik öregember a gyónás fontosságáról beszél Lancelot-nak:

*„Ha nem igaz szívvel teszed, nem jutsz előrébb a Keresésben. Tudd meg, hogy igaz gyónás nélkül mindenki szégyent vall majd. Azokat, akiket igaz gyónás nélkül talál (Isten), kiveti a lovagok társaságból, úgy, hogy épp annyi szégyent szenvednek el, amennyi dicsőséget társaik.*<sup>10</sup>

Gauvain álma ugyanazt az üzenetet hordozza, mint a szimbolikus lovagi torna. Az álom jelentése szerint:

*„(A bűnös lovagok) elhagyták az udvart...s nem gyóntak meg indulás előtt, amint a mi Urunk szolgálatába állóknak azt tenniük kell... Bűnük tehát annyira elvakítja majd őket, hogy megölik egymást... és mindenféle szenny borítja be őket.*<sup>11</sup>

Egy nap Bohort, miközben az erdőben lovagol, találkozik egy öregemberrel. A Keresésről kezdenek beszélgetni:

*„Ő (aki beteljesíti a Keresést) nem bűnösen indul majd el, mint azok, akik úgy vágtak bele a Keresésbe, hogy nem tették jobbá életüket; láthatod, milyen bolondok is azok. Jól tudják, és hallották is számtalanszor, hogy a Teremtőhöz senki sem juthat, hacsak nem a tisztaság ajtaján át, ami maga a gyónás; mert senki sem tisztulhat meg igazi gyónás nélkül... A gyónásnak ezen az ajtaján át kell a Keresésre indulni... Ha valaki másik ajtót választ... a megígért táplálék megízlelése nélkül tér majd vissza.*<sup>12</sup>

Mélyant, Galaad apródjának rövidke történetében a következő magyarázatot találjuk:

---

9 *La Quête du Graal*, p. 67.

10 *La Quête du Graal*, pp. 165-166.

11 *La Quête du Graal*, p. 194.

12 *La Quête du Graal*, p. 200.

*„Hitemre – mondja a testvér –, tudd meg hát lovag úr, hogy sikertelenséged bűnöd következménye.”<sup>13</sup>*

Egy alkalommal, amikor a Graal megjelenik Lancelot-nak, a lovag teljesen érzéketlen marad a csodával szemben. Miután megérti, mi is történt valójában, Lancelot, teljesen elkeseredetten, így gondolkodik magában:

*„Ó, Istenem, bűnös életem és vétkeim következménye ez. Jól tudom, megcsalt gyengeségem... De ez nem is csoda: mióta csak lovag vagyok, nem telt el óra, hogy ne terheltem volna magam halálos bűnnel, és mindenki másnál nagyobb bujaságban és vétékben éltem.”<sup>14</sup>*

Perceval szüzessége – a szerzetesnővér magyarázata szerint – rendkívüli jelentőséggel bír, hiszen:

*„...ha a tested bűnnel szennyeződött volna be, nem lehattél volna a Keresés első lovagja és Lancelot-hoz lennél hasonlatos, aki testének hevülete és bujasága miatt oly régóta elvétette azt célt, amelyet ma a többiek elérni szándékoznak.”<sup>15</sup>*

Perceval, a Gonosszal való találkozásakor:

*„...keresztet vetett, Istennek ajánlotta magát és kérte a Mi Urunkat, ne vigye őt olyan kísértésbe, mely által elveszthetné az égi lovag társaságát.”<sup>16</sup>*

Lancelot egy öregembertől a következő figyelmeztetést kapja:

*„Bizony, Lancelot, teljesen hiába indulsz neki a Keresésnek, ha nem figyelsz arra, hogy tartózkodj a halálos büntől és szíved megóvd a földi gondolatoktól és a világi élvezetektől. ...ha ő (Galaad) halálos bűnbe esne, nem tudná jobban beteljesíteni a Keresést, mint bármely más egyszerű lovag.”<sup>17</sup>*

---

13 *La Quête du Graal*, p. 91.

14 *La Quête du Graal*, p. 108.

15 *La Quête du Graal*, p. 124.

16 *La Quête du Graal*, p. 135.

17 *La Quête du Graal*, p. 155.

Hestor álma alapján – mely felfedi Hestor és Gauvain sorsát és bukását – az öregember így magyarázza sikertelenségeiket:

*„A most megtörténtő kalandok jelei és megjelenítései a Szent Grálnak, melyek sohasem nyilvánulnak meg a nagy bűnösöknek. Nem fogjátok hát látni ezeket, hűtlen bűnösök. És azt se gondoljátok, hogy ezek a kalandok emberek legyilkolása vagy lovagok lemészárlása lennének. Ezek lelki dolgok, nagyobbak és értékesebbek. Uram – szólt Gauvain –, úgy tűnik, hogy bűnösségünk miatt hiába haladunk előre a Keresésben. Így igaz – mondta a jóember – sokan vannak, akikre csak székely vár.”<sup>18</sup>*

Miután legyőzte Perceval a Gonosz cselvetését, bizony el kell ismernie gyengeségét:

*„És elbuktam volna, ha a Szentlélek kegyelme meg nem akadályozza, hogy elveszem.”<sup>19</sup>*

Mikor Lancelot ráébred nagy bűnösségére, azt sem tudja mély szomorúságában, mit tegyen. Egy öregember beszél neki Isten irgalmasságáról:

*„Ne félj hát... Ha a Mi Urunk látja, hogy tiszta szívből esedezel bocsánatért, annyi kegyelmet küld majd neked, hogy temploma és oltára leszel...”<sup>20</sup>*

Egy nap Bohort betér egy apátságba. Szeretne találni valakit, aki képes lenne megmagyarázni számára egy különös kalandot. A testvérek odavezetik őt az apátjukhoz, aki a legokosabb mindannyiuk között. Bohort elmeséli egész életét, kalandjait, mire ezt a választ kapja:

*„Lovag uram, nem tudom, ki vagy, de nem hiszem, hogy volna manapság még egy lovag, akit ennyire betöltene a Mi Urunk kegyelme.”<sup>21</sup>*

Lancelot és Galaad hat hónapot töltenek egy hajó fedélzetén.

*„Nem egyszer különös szigeteken kötöttek ki, távol minden embertől,*

18 *La Quête du Graal*, p. 196.

19 *La Quête du Graal*, p. 153.

20 *La Quête du Graal*, p. 167.

21 *La Quête du Graal*, p. 217.

*ahol csak vadállatok laknak; csodás kalandokra letek ott, melyekből sikerrel kerültek ki, s ez egyaránt volt köszönhető hősiességüknek és a Szentlélek kegyelmének, mely mindenhol segítette őket.”<sup>22</sup>*

Galaad egyik kalandja során Simeon lelke a következőt mondta neki:

*„Elvesztem volna, ha a Szentlélek kegyelme... meg nem könyörül rajtam, a te nagy alázatosságod miatt.”<sup>23</sup>*

Jól látható az idézetek alapján, hogy a regény logikája szerint milyen szoros kapcsolat áll fenn a halálos bűn állapota és a Keresésben bekövetkező kudarc között. A gyónás, illetve a gyónás hiánya döntő jelentőséggel bír, tulajdonképpen a gyónás a garanciája a sikernek. Érdekes és nyilván nem véletlen, hogy a szöveg a kegyelemről csak bizonyos lovagok, pontosabban Lancelot, Bohort, Perceval és Galaad esetében beszél. Ők azok, akik meggyónnak, s ezáltal megadatik nekik a lehetőség, hogy együttműködjenek az isteni kegyelemmel.

## **A KALANDOK SZERKEZETEK**

A figyelmes olvasó számára szembeötlő a lovagok kalandjaiban fellelhető azonos motívumok megléte is. Mivel mindez nem véletlen egybeesést, sokkal inkább komoly logika szerint felépített cselekményláncolat meglétét sugallja, fontos megvizsgálni e kalandok struktúráját.

### *Gauvain és Hestor kalandjai*

Gauvain első kalandja azon a napon kezdődik, amikor

Galaadot keresve egy apátságához ér, ahol egy testvér megmondja neki, hogy nem méltó a Jó Lovag követésére.	figyelmeztetés
Gauvain, két másik lovaggal együtt találkozik a hét testvérrel és megöli őket.	tett
A harc után Gauvain megkapja a testvér szavainak és a kalandnak magyarázatát.	magyarázat
Gauvain gyónás nélkül hagyja el az apátságot.	gyónás visszautasítása

<sup>22</sup> La Quête du Graal, p. 281.

<sup>23</sup> La Quête du Graal, p. 295.



Gauvain második kalandjába a Kerekasztal egy másik lovagjával, Hestorral indul. Hamarosan egy kápolnához érnek.

Az oltár előtt elalszanak és mindkettőjük álmodást lát. Felébredve egy kezet látnak és különös szavakat hallanak.	figyelmeztetés
Harc Yvain ellen.	Tett
Nascien megmagyarázza a látomásukat.	magyarázat
Gyónás nélkül hagyják el az apátságot.	gyónás visszautasítása

Gauvain az első a Kerekasztal lovagai közül, aki – a Keresés kezdetekor – felesküszik a Szent Grál kutatására. Később Hestorral együtt hallja a remete felhívását a gyónásra, a keresés szentségi jellege miatt. Kalandjai során Gauvain-nek számos alkalma lenne a bűnbánatra, ő azonban nem használja ki ezeket, s így mindvégig megmarad a halálos bűn állapotában. Ez az oka, hogy Galaad követésére sem méltó s hogy kudarcot vall a Grál keresésének kalandjában is. Hestor története is nagyon hasonló, hiszen ő sem gyón meg, noha ismeri bűnei következményeit.

Kalandjaik struktúrája nagyon egyszerű: figyelmeztetés, egy rossz tett, annak magyarázata és végül a gyónás visszautasítása. Világosan látszik, hogy a két kaland központi kérdése a gyónás, a bűnbánattartás. Mivel pedig Hestor és Gauvain elszalaszt minden alkalmat, tetteikben sem képesek helyesen dönteni.

### *Mélyant kalandja*

Mélyant kalandja azzal a felirattal kezdődik, amely szerint választania kell az utak közül.	figyelmeztetés
Mélyant választ.	tett
Sikertelenségét egy öregember magyarázza meg.	magyarázat

Mélyant-t Galaad üti lovaggá egy nap. Az apród ugyan meggyón a lovaggá válás előtt, ám nem elég erős ahhoz, hogy ellen tudjon állni a Gonosznak. Gyengesége gögösségből fakad, s emiatt elbukik kalandjában. Ez a történet nagyon elgondolkodtató, hiszen arról van szó, hogy Mélyant, noha kegyelmi állapotban van, mégis sikertelen.

Kalandjának struktúrája hasonló Gauvain kalandjához: figyelmeztetés, hibás tett és végül a magyarázat. Mivel ő meggyónt, a negyedik elem értelem szerűen nem jelenik meg. Mélyant-nak megvan a lehetősége a választásra, azaz akarhatná a jót, de gögössége

miatt rosszul dönt. Az események után szüksége van a magyarázatra ahhoz, hogy megértse, mi is történt valójában. Alakja azt az embert jeleníti meg, aki szabad akaratából rossz döntést hoz és így számára a keresés véget is ér, nem kap újabb lehetőséget.

### *Lancelot kalandja*

Az első kaland egy erdőben játszódik, ahol Lancelot az éjszakát tölteni kényszerül. Fontos tény, hogy a lovag ekkor még nem gyónt meg, azaz bűnös állapotban van.

Megjelenik a Graal, Lancelot azonban érzéketlen marad a jelenés iránt. A csodálatos jelenés után minden erejével igyekezne megtalálni a Grált, de egy hang távozásra szólítja. Lancelot engedelmeskedik, de mérhetetlen a fájdalma.	figyelmeztetés
Lancelot egy apátságához ér, ahol megkapja az események és a három szó magyarázatát.	magyarázat
Bűnbánatot tart.	gyónás

Második kalandjának is az erdő a színtere. Egy este Lancelot egy kereszthez ér és úgy dönt, ott tölti az éjjelt.

Álmában látomása támad.	figyelmeztetés
Másnap Lancelot találkozik egy lovaggal. Harcuk Lancelot győzelmével végződik, ám Lancelot nem öli meg a másik lovagot.	tett
Egy öregember megadja neki az események magyarázatát.	magyarázat

Lancelot részt vesz azon a viadalon, melyről már szoltunk. Nagy szomorúsággal hagyja el a csatateret.

Álmában hangot hall.	figyelmeztetés
Az apáca megmagyarázza a látomást.	magyarázat
Lancelot folytatja útját, miután hitvallást tesz.	tett (hitének megvallása)

Kalandjainak végén Lancelot Corbenybe érkezik, ahol majd ráel a Grálra. De a keresés befejezése előtt be kell mennie a várba,

<p>Egy hangot követve, mely azt ígéri neki, hogy megtalálja nagy részét annak, amire vágyik. Lancelot kezébe fogja fegyvereit, készen arra, hogy megvédje magát az oroszlánokkal szemben.</p>	<p>tett</p>
<p>Egy kéz jelenik meg, és kiüti Lancelot kezéből a kardot. A lovag hangot is hall, amely kicsinyhitűséggel vádolja.</p>	<p>figyelmeztetés</p>
<p>Lancelot megköszöni Istennek a figyelmeztetést, és hitét megvallva közeledik az oroszlánokhoz. Épen és egészségesen jut át közöttük.</p>	<p>tett (hitvallás)</p>

Lancelot alakja a földi és az égi lovagok közötti átmenetet jeleníti meg. Noha nem tartozik azon lovagok közé, akik teljes sikerrel járnak majd Isten titkainak keresésében, kalandjai végén eléri, amire vágyott. Lancelot, miután megértette bűnének súlyosságát, mindent megtesz, hogy kijavítsa hibáit és a tisztaságra törekedjen. A tény, hogy ő Galaad apja, és hogy elveszti a világ legjobb lovagjának kijáró címet fia megjelenésekor, fia javára, nagy jelentőséggel bír. Galaad pedig nem csupán apja címét birtokolja majd, hanem ennél minőségileg is fontosabb változás történik, hiszen mindenben felülmúlja Lancelot-t. A kettőjük között fennálló legszembeötlőbb különbség a tisztaságban, illetve annak hiányában áll. Galaad tökéletes tisztasága éles ellentétben áll Lancelot-nak a királynővel folytatott bűnös viszonyával. Ez az ellentét azonban a mű végére harmóniában olvad össze, Lancelot kitartásának és nagy erőfeszítésének eredményeképpen.

Lancelot kalandjainak struktúráját vizsgálva azt állapíthatjuk meg, hogy gyónása előtt a kalandok szerkezete megegyezik Gauvain és Hestor történeteivel, amennyiben tettei hibásak, ám bűneinek megvallása után nem vétkezik többet cselekedeteiben sem. Gyónása után kalandjai hitének megerősítésére szolgálnak. S ha hite nem is elég erős olykor, ez nem halálos bűn, s az isteni figyelmeztetés után Lancelot folytathatja a keresést.

**Bohort kalandjai**

Kalandjai során Bohort egy toronyhoz ér, melynek szép és fiatal úrnője a lovag segítségét kéri egy viadalban.

A viadal előtt Bohort álmot lát.	figyelmeztetés
Másnap reggel Bohort győz a viadalon, ám ellenfelét életben hagyja.	tett
Egy öregember megmagyarázza a történeteket.	magyarázat

Bohort másik kalandja ugyanezt a struktúrát mutatja.

Még ugyanazon az éjjelen Bohort újabb álmot lát.	figyelmeztetés
Az erdőben megpillant egy fiatal, segítségért kiáltó lányt és észreveszi halálveszélyben levő testvérét is. Csupán néhány pillanata marad a döntésre.	tett
Egy öregember megmagyarázza neki az álmot és a történeteket.	magyarázat

Bohort kalandjaiból az is kiderül, hogy ő sem mentes a testi kísértésektől.

A lovag egy toronyhoz ér, ahol az úrnő megpróbálja őt elcsábítani, a világ minden gazdagságát neki ígérve.	kísértés
Bohort ellenáll a csábításnak és megjelöli magát a kereszt jelével.	tett
Abban a pillanatban, mikor keresztet vet, eltunik a torony. Így azután világossá válik a lovag számára, hogy a Gonosz állított neki csapdát.	megérti az eseményeket

Bohort egy a Kerekasztal azon lovagjai közül, aki kiválasztott Isten titkainak szemlélésére – amint ezt a történet elején megtudjuk a szerzetesnővér magyarázatából. A regény lapjairól Bohort alakja úgy rajzolódik elénk, mint akinek legértékesebb tulajdonsága a tisztasága. A lovag kegyelmi állapotban indul a Grál keresésére és kalandjainak tanúsága szerint komolyabb akadály nélkül halad előre. És miután látta Isten csodáit, Bohort visszatér Camaalotba.

Kalandjai két típusba sorolhatóak. Az első két kaland szerkezete már ismerős: figyelmeztetés, tett – ebben az esetben egy helyes tett, majd magyarázat. A harmadik kaland struktúrája már előre mutat, ugyanis Perceval kalandjáéval azonos. Itt azt kell észrevennünk, hogy Bohort képes önmagától megérteni az eseményeket, nem szorul már rá mások magyarázatára.

### *Perceval kalandjai*

Perceval egy harc során elveszíti a lovát, és mivel szeretné újra meglelni a Jó Lovag nyomát, gondolkodás nélkül elfogadja egy ismeretlen nő lovát. Perceval nem is gyanakodik csapdára, és nyeregbe száll.

A ló vágatni kezd a sötét erdőben. Hirtelen Perceval egy széles folyót pillant meg, ám a ló nem lassít.	veszélyes helyzet
Megriadva a veszélytől Perceval keresztet vet.	tett
A ló ledobja a lovagot a földre. Perceval megmenekült.	megérti az eseményeket

Másnap reggel Perceval egy szigeten találja magát. Mindenhol tenger veszi körül, ezt jól látja a hegycsúcsról.

Azt is észreveszi, hogy nincs egyedül, ugyanis a sziget tele van vadállattal. Perceval tudja, hogy nem elég erős önmaga megvédéséhez.	veszélyes helyzet
Ekkor Jónás történetére gondol és Istenre hagyatkozik. Mikor pedig látja a küzdelmet a kígyó és az oroslán közt, ez utóbbi segítségére siet.	tett

A harc után álmot lát, melyben magyarázatot kap a történetekre.	magyarázat
Az álomban Percevalt egy fiatal lány figyelmezteti egy viadalra.	figyelmeztetés
Másnap gyönyörű nő érkezik a szigetre egy fekete hajó fedélzetén. Perceval majdnem enged a csábításának, mikor észreveszi a kereszt jelét kardja markolatán. Ekkor ő maga is keresztet vet.	tett
A nő eltűnik, s ebből Perceval megérti, hogy a Gonosz állított neki újabb csapdát. Az öregember elmagyarázza az események jelentését.	magyarázat

Ezek után Perceval szomorúsága határtalan, és azt gondolja, örökre elveszett. Szünet nélkül imádkozik segítségért.

Perceval biztos abban, hogy önerőből nem tudja elhagyni a szigetet, csakis Isten segítségével. Mikor leszáll az este, keresztet vet és Istenhez emeli lelkét.	veszélyes helyzet
A fehér hajó újra feltűnik, fedélzetén az öreggel. Perceval kéri őt, maradjon vele a szigeten.	tett
Hangot hall, mely szerint megmenekült és a fehér hajóval elvitorlázhat.	megmenekülés

Perceval, akárcsak Bohort és Galaad, Isten kiválasztott lovagja, akinek sorsa a Graal megtalálásában teljesedik be. Kalandjaiban mindig külön hangsúlyt kap tisztaságának ténye.

Történeteinek kiindulópontja mindig egy életveszélyes, látszólag megoldhatatlan szituáció. Perceval a kilátástalanságban azonban mindig Istenhez emeli a lelkét, s keresztet vet. Imádkozik tehát, és imája meghallgatásra talál: a lovag megmenekül. Mivel

kegyelmi állapotban van, lehetősége van választani, s ő mindig jól dönt. Lényeges, hogy Perceval egyedül is képes megérteni a vele történeteket.

### *Galaad kalandjai*

Galaad első kalandja egy apátságban játszódik.

A testvérek egy kalandról beszélnek neki.	próba
Galaad mindent megtesz, amit kérnek tőle és még a hang sem tudja megakadályozni ebben.	tett
Egy öregember magyarázatot ad a történetekre.	magyarázat

Galaad második kalandjába egy

hangot követve indul, mely azt kéri tőle, vessen véget a Szüzek Várában uralkodó rossz szokásoknak.	próba
Galaad engedelmeskedik az isteni kérésnek, senki és semmi sem tudja eltéríteni őt célja elérésétől	tett
Egy pap megmagyarázza neki a kaland jelentését.	magyarázat

Harmadik kalandjának színtere egy másik apátság, ahol Simeon, Galaad ősének teste pihen.

Galaad látja, hogy a sír lángol. A testvérek szerint ezt a kalandot csak a világ legjobb lovagja teljesítheti be.	próba
Galaad nem késlekedik leszállni a lángokba.	tett
Simeon lelke magyarázatot ad mindenre.	magyarázat

Galaad első megjelenésétől kezdve tudjuk, hogy különleges személy, az egyetlen, aki majd tökéletesen bevégzi a Grál keresésének kalandját. A ráruházott nevek is kiválasztottságára utalnak: a Jó Lovag, a Várva Várt Lovag. Kalandjai során egyre tisztábban rajzolódik ki a hasonlóság Galaad és Krisztus alakja között. Gondoljunk csak első megjelenésére, a jöttét megelőző próféciákra, vagy akár a történetre, melyben meggyógyít egy beteget.

Kalandjainak szerkezete a lehető legegyszerűbb: egy végrehajtandó feladat, sikeres tett és magyarázat. Galaad egyetlen kísértést sem szenved el, minden tette helyes – minden szándékát képes teljes mértékben megvalósítani, senki és semmi sem állíthatja őt meg kitűzött célja elérésében.

### CLAIRVAUX-I BERNÁT KEGYELEM TANA

Clairvaux-i Bernát „*De gratia et libero arbitrio*” című, 1128 körül írt műve jól felépített és logikus írás, melynek központi kérdése a szabad akarat és a kegyelem közötti viszonyra vonatkozik.<sup>24</sup> Ha ugyanis az isteni kegyelemnek meghatározó jelentősége van az ember üdvözülésében – amint ezt vallja az Egyház –, akkor komoly problémaként merül fel a szabad akarat szerepe ugyanebben.<sup>25</sup>

Bernát tömören így próbálja feloldani a problémát: míg a kegyelem megszabadít, addig a szabad akarat megszabadított; ez utóbbi pedig azt jelenti, hogy az akarat – amely az értelem irányítása alatt áll, s amely az egyetlen olyan emberi képesség, amely mindig szabad – beleegyezik a kegyelem működésébe.<sup>26</sup> Így tehát képessé válik a jót akarni, ami önmagától lehetetlen volna az emberi lét bűnössége miatt.

24 CALLEROT F., Introduction, *Bernard de Clairvaux, La grâce et le libre arbitre*. Sources chrétiennes 393, Paris, 1993.; SIMONETTI M., „Bernardo e Agostino”. *Studi Medievali*, 3a Serie, XVII, 1, 1976.; SCHNEIDER TH., *A dogmatika kézikönyve*. Budapest, Vigilia, 1997.

25 Természetesen a probléma felvetése nem volt előzmények nélküli. Szent Ágoston helyezte új alapokra a kérdést, amikor a manicheista és pelagianus tanokkal szemben (melyek szerint az ember a kegyelem segítségével és szükségességét hirdette. Később egyre erőteljesebb hangsúlyt kapott tanításában az a meggyőződés, hogy az ember nem tud ellenállni a kegyelemnek – tehát ha Isten üdvözíteni akar valakit, az illető nem tud elkárhozni. Azonban Ágoston nem törekedett nézeteinek összehangolására, s így az akarat szabadságának és a kegyelem ellenállhatatlanságának gondolatát sem próbálta magyarázni.

Tanítványai közül néhányan azután egészen szélsőséges pontra juttatták Ágoston tanait a kegyelem ellenállhatatlanságát illetően. Azt állították, hogy néhányan predestináltak az üdvösségre, mások azonban nem, és az isteni döntés ellen senki nem tehet semmit: így az ember tettei egyáltalán nem számítanak, csupán az isteni kegyelem.

A témával kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy noha az Egyház összességében elfogadta Ágoston tanítását, sohasem adott helyet a predestináció szigorú értelemben vett tanának.

26 Cf. I. fejezet 1-2.



Bernát igyekszik két szempontból is körüljárni és megvilágítani a szabadság fogalmát.<sup>27</sup> Egyrészt, „a parte obiecti”, a szabadságnak három fokozata van: az első a szükségyszerűségtől való szabadság – ez az embert a többi lelkes lény fölé emeli; a második a büntől való szabadság – ezáltal az ember nem függ már a test kívánságaitól, Krisztus megváltó művének eredményeképpen; a harmadik pedig a földi nyomorúságtól való szabadság – ez a halál legyőzését jelenti, s csak a mennyországban érhető el. Másrészt, „a parte subiecti”, a szükségyszerűségtől való szabadságnak megfelelően a szabad akarat, az akarás képességét (*liberum arbitrium, velle*); a büntől való szabadságnak a szabad megfontolást, a felismerés képességét (*liberum consilium, sapere*); a földi nyomorúságtól való szabadságnak a szabad döntést, a megtenni-tudás képességét (*liberum complacitum, posse*). A szabad akarat meg tudja különböztetni mit szabad és mi tilos, a szabad megfontolás a jó vagy a rossz felé irányít, végül a szabad döntés annak megvalósítására ösztönöz amit a szabad akarat és a szabad megfontolás kölcsönösen előnyben részesített. A három szabadság összhangja csak a mennyországban lehet tökéletes, itt a földi létben csupán az akarat szabadsága valósulhat meg teljes mértékben. Így tehát nagyon ritkán, és kizárólag az ekstázis állapotában juthat el néhány szemlélődő ember a földi nyomorúságtól való szabadsághoz, azaz a jóban való szabad cselekvésig. Az igazak pedig birtokolhatják a felismerés képességét, de nem a maga teljességében. S végül minden ember, függetlenül attól, hogy jó vagy rossz, rendelkezik a szabad akarral.

A szabadság kérdésének vizsgálatát követően Bernát a szabad akarat és a kegyelem kapcsolatával foglalkozik.<sup>28</sup> Véleménye szerint a szabad akarat eltörölhetetlen az emberben; az ember tehát dönt (*velle*), de nem feltétlenül dönt a jó mellett: a szabad akarat tehát akaróvá tesz, de a jó akarása csak a kegyelem által lehetséges. Ez az isteni kegyelem egyrészt már abban megnyilatkozott, hogy Isten életbe hívott minket, s megadta a szabad akaratot; azonban az embernek szüksége van a kegyelem egy másik, utólagos ajándékára is, mely megszabadít mindattól, ami az ember bűnösségének következménye, azaz segít a jót akarni. Az akarat szabad tehát: a kegyelem ahhoz szükséges, hogy a „*velle*” „*bonum velle*” lehessen, azonban ahhoz, hogy „*malum velle*” legyen, semmiféle külső segítségre nincs szükség.

Ezen felül Isten három jót (*bonum*) is adott az embernek. Az első maga az ember létbe hívása, s az akarat. A második az a tény, hogy Isten a saját képmására teremtette az embert. A harmadik *bonum* pedig a kegyelem, mely Isten felé vezeti az embert. A kegyelem működésének két mozzanata van: a „*verum sapere*”, mely a jó felé fordulásban

27 Cf. III-IV. fejezet

28 Cf. VI-VIII. fejezet

nyilvánul meg a szabad megfontolás következményeként, és a „plenum posse”, mely a jóban való kitarásban realizálódik, a szabad döntés eredményeképpen.

Noha Szent Bernát nem ad pontos meghatározást a kegyelemről, írása alapján nem lehetetlen mégis definiálni azt.<sup>29</sup> Egyrészt Bernát beszél a kegyelem egy olyan fajtájáról, amely az ember értelmére hat. Ez tulajdonképpen Isten közvetlen hatása a megértésre, az értelem megvilágosítása, amely által az ember számára nyilvánvalóvá válnak a világ valódi értékei, és amely segíti az embert Isten felé fordulni (*gratia preventiva* vagy *actualis*).

A másik fajtája a kegyelemnek együttműködik az emberrel, de csak az Isten felé fordulás után lesz hatékony, csak ezután segíti az embert, megszenteli őt, szállást vesz benne (*gratia habitualis*).

A kegyelem működését illetően tehát első lépésként az aktuális kegyelem megvilágosítja az ember értelmét, ezáltal ösztönözve őt az Isten felé fordulásra. A második lépésnek az akarat beleegyezése, illetve bele nem egyezése tekinthető. Ha megtörtént a beleegyezés, az ember akaratát már a *gratia habitualis* vezeti.

Az Istenhez tért ember szabadságainak fokairól a következőket állapíthatjuk meg: akaratának alapvetően két lehetősége van, amennyiben választhatja már a jót, Isten is, hiszen a habituális kegyelem által ez lehetségessé válik. A második szabadságot illetően azt mondhatjuk, hogy minden megtért ember számára bizonyos mértékben a szabad megfontolás, a felismerés képessége is rendelkezésre áll, amely megvilágosítja őt a valódi értékekről. A szabad döntés azonban nem nyilvánul meg, csupán néhány kiválasztottnak, az eksztázis állapotában. Ennek hiánya pedig megakadályozza az embert annak tökéletes végbevitelében, amit elhatározott. A meg nem tért embernek ezzel szemben soha nem adatik meg még a jó választásának lehetősége sem, hiszen a kegyelem nélkül, csupán az ember szabad akaratából ez nem lehetséges.

---

29 Cf. MONTES M. A. D., *Relación entre gracia y libertad en san Bernardo*, Roma, Santa Croce, 1991.

Összefoglalóan tehát:

<p>a habituális kegyelem hatékony (a megtérés eredményeként)</p>	<p>a habituális kegyelem nem hatékony (nem történt meg a megtérés)</p>
<p>VELLE: a <b>szabad akarat</b> valóban szabadon akarhat, és a habituális kegyelem segítségével mindig két választása van: akarhatja a jót és dönthet a rossz mellett</p>	<p>VELLE: a <b>szabad akarat</b> szabadon akarhat, de nincs jelen a habituális kegyelem segítsége, s így nincs igazi választása sem: csak rossz lehetőségek közül választhat.</p>
<p>SAPERE: a <b>szabad megfontolás, a felismerés képessége</b> hatékony, megvilágosítja az ember értelmét a próba valódi értelmét és értékeit illetően, miközben az embert afelé segíti, amit az a szabad akaratval választott</p>	<p>SAPERE: a <b>szabad megfontolás, a felismerés képessége</b> nem hatékony, az embernek csak a saját, ill. a Sátán tudása áll rendelkezésére, ami a szabad akaratával választott rossz felé tereli őt</p>
<p>POSSE: a <b>szabad döntés</b>, azon állapot birtoklása, amikor az ember szabadon és teljes mértékben megvalósíthatja, amit tervezett, csupán néhány misztikusnak adatik meg, és csak az ekstázis állapotában. Ennek az állapotnak a hiánya megakadályozza az embert annak tökéletes véghezvitelében, amit a szabad akarat és a szabad megfontolás együttesen eltervezett.</p>	

## ÖSSZEVETÉS

Mindezek alapján vessük össze a regény kalandjainak struktúráját a Szent Bernát-féle kegyelem-tannal, vizsgáljuk meg, értelmezhetőek-e a cselekmények egymásra következői a ciszterci elképzelés szerint.

Gauvain és Hestor kalandját vizsgáltuk először, s megállapítottuk, hogy kalandjaik során állandóak az álmok, tanácsok, melyek mindig megtérésre szólítják fel a lovagokat. Gauvain és Hestor azonban ellenáll az üzenetek sürgető hangjának, nem gyónnak meg; cselekedeteik pedig kivétel nélkül rosszak, halálos bűnnek számítanak, még akkor is, ha utána összezavarodtak és szomorúak a hősök. Az is feltűnő, hogy a magyarázatok ellenére sem képesek valójában megérteni az események igazi értelmét. A bernáti kegyelem-tan alapján kiindulási pontunk nyilvánvalóan a megtérés, illetve a gyónás meg-

léte vagy hiánya. Ha ugyanis az ember kész Isten felé fordulni, a habituális kegyelem együttműködik vele, ami azért alapvető jelentőségű, mert ennek a kegyelemnek a hatékonysága feltétele a jó választások lehetőségének. Ellenkező esetben tehát, noha szabad az akarat, az nem választhatja a jót. Gauvain és Hestor történeteiből úgy tűnik, hogy az álmok, a tanácsok az aktuális kegyelem működésének megnyilvánulásai. Azonban a lovagok számára, mivel kitartanak bűnös állapotukban, sem a habituális kegyelem, sem a felismerés képessége nem válik hatékonnyá, így értelemszerűen választásaik mindig rosszak.

Mélyant történetének értelmezésekor két eseményre kell hangsúlyt fektetnünk: egyrészt gyónására, másrészt pedig kudarcára. Ha megtért, akkor a habituális kegyelemnek rendelkezésére kellene állnia, és a jó felé terelnie őt. A figyelmeztetés motívuma nyilvánvalóan ezt szimbolizálja. Ám a bernáti értelmezés szerint az akarat mindig szabad marad, és a kegyelem működése ellenére is választhatja a rosszat. Így is történik, s Mélyant visszakerül a gyónás előtti állapotába. A magyarázat megint csak az aktuális kegyelem működéseként fogható fel, amely megvilágosítja az ember értelmét, a megtérés felé próbálja terelni őt.

Lancelot első kalandja még gyónása előtt zajlik. Emlékezzünk vissza a lovag különös viselkedésére a Grál közelében. A kaland struktúrájában fellelhető figyelmeztetés és magyarázat – ahogy Mélyant esetében is – az aktuális kegyelem működésének tekinthető, amely a gyónásra ösztönöz. Lancelot pedig ténylegesen bünbánatot tart. A lovag második kalandja egy álommal kezdődik, majd egy viadallal folytatódva – melyben Lancelot, noha lehetősége lenne ellenfelét megölni, nem teszi ezt meg – magyarázattal fejeződik be. Mivel Lancelot meggyónt, a habituális kegyelem hatékony lett számára, s így lehetősége nyílt a jót választani: ez pedig abban nyilvánult meg, hogy a lovag eldönthette, megöli-e ellenfelét. Lancelot pedig, meghagyván a másik életét, jól döntött, s a kegyelem állapotában maradt. Harmadik kalandja a viadal után kezdődött, amikor egy hang a hibáit sorolta, melyből Lancelot nem sokat értett, s ezért nagy szüksége volt a szerzetesnővér magyarázatára. Végül a lovag újra kijelentette, hogy minden erejével lelke tisztaságának megőrzésén fog fáradozni, s azon, hogy elkerülje a Sátán cselvetéseit. Az előzőekhez hasonlóan a figyelmeztetés és a magyarázat az aktuális kegyelem működésének jeleként tekinthető. Lancelot ismét választásra kényszerül, s ő a jót, magát Istenet választja. Negyedik kalandja azért érdekes, mert noha Lancelot feltett szándéka a jó melletti kitartás, gyengesége megakadályozza ebben. Az isteni figyelmeztetés (a hang, a habituális kegyelem megnyilvánulása) után azonban, amely megérteti vele hibáját, Lancelot-nak lehetősége nyílik kijavítani azt.

Bohort első két kalandjának struktúrája megegyezik Mélyant és Lancelot kalandjainak szerkezetével: figyelmeztetés, tett, magyarázat. Csupán a harmadik kalandnál van egy kis módosulás, hiszen ott figyelmeztetés helyett egy kísértés vezeti be a történetet.

Fontos még megjegyeznünk, hogy Bohort, mint egy a kiválasztott lovagok közül, büntelenül indul a Grál keresésére. Kalandjait vizsgálva két tény tűnik nagyon fontosnak: egyrészt az, hogy Bohort mindig jól dönt, tehát a jót választja, másrészt, hogy nem mindig van szüksége magyarázatra ahhoz, hogy megértse az eseményeket. A figyelmeztetést és a magyarázatot ezekben az esetekben is az aktuális kegyelem hatékonyságának jeleként foghatjuk fel. A harmadik esetben azonban hiányzik a figyelmeztetés, ami – ha a bernáti sémát alkalmazzuk – azt jelenti, hogy a szabad megfontolás, azaz a felismerés kegyelme hatékonyabban működik nála, mint például Lancelot-nál, noha ez a működés még így is csak részleges és esetleges.

Perceval kalandjai más struktúrát mutatnak, mint az eddig elemzettek, hiszen négyből háromszor hiányzik a figyelmeztetés motívuma. Fontos megjegyeznünk, hogy Perceval magától megért mindent, általában nincs szüksége sem utólagos külön magyarázatra, sem előzetes figyelmeztetésre. Nála, úgy tűnik, még hatékonyabb a felismerés képességének kegyelme, mely egyben szabad akaratát is erősíti Isten választásában. A kegyelem működése nem külső jelekben nyilvánul meg nála, sokkal inkább tűnik valamiféle belsővé vált, „elsajátított” erőnek. Első kalandja életveszélyes helyzettel kezdődik, ám mikor Perceval keresztet vet, amely választásának egyértelmű kifejezése, megmenekül. Második kalandja a kígyóval való harcát helyezi a középpontba. Ebben az esetben hiányzik ugyan a figyelmeztetés, de jelen van a magyarázat. Nem szükségtelen megjegyeznünk, hogy Perceval szakadatlanul imádkozik, s így folytonosan megújítja döntését. A történetben a szabad akarat jó döntése teljesen egyértelmű, ugyanakkor a magyarázat szükségessége is, hiszen itt az események mély lelki értelmezése ad csak mindenre magyarázatot. A testi kísértés történetének szerkezete korábbról már jól ismert: figyelmeztetés, tett, majd magyarázat. Perceval elveszítené teste tisztaságát, ha nem venné észre kardja markolatán a keresztet, s nem jelölné meg ő maga is magát vele. Miután a hölgy eltűnik, Perceval világosan látja, hogy a Sátán csapdája volt ez, s a kegyelem nélkül elveszett volna. A történet jó példája a habituális kegyelem működésének, mely egyfelől a kereszt jelében segíti Percevalt érintetlenségének megőrzésében, másfelől a magyarázat által Isten felé ösztönzi a lovagot. A negyedik kalandban Perceval döntése áll a középpontban. Mikor a hős kijelenti, hogy mindörökre az öregemberrel, azaz Jézussal szeretne maradni, hangot hall, mely szabadulását hirdeti. Nagyon jelentős ez a döntés, hiszen itt nem csupán egy jó és rossz közötti döntésnek vagyunk tanúi, hanem Isten közvetlen választásának. Percevalnak már nincs szüksége álmokra, tanácsokra, figyelmeztetésekre vagy magyarázatokra ahhoz, hogy felismerje a legnagyobb értéket, Istent magát.

Galaad kalandjai mind ugyanazt a sémát követik: próba, tett s végül magyarázat. A lovagok közül egyedül Galaad az, aki mindig sikeresen jut át a próbákon, hiába is igyekeznek meggátolni őt ebben. Kalandjait sohasem vezeti be figyelmeztetés, ám ami

különös, hogy a magyarázat motívuma mindig jelen van. Szent Bernát szerint földi ember sohasem birtokolhatja teljes valójában a három szabadságot; egyetlen út vezet csak oda, s ez az ekstázis állapota. Egyedül Krisztusnak adatott meg ez utóbbi nélkül is elérni azokat. Úgy tűnik, Galaad alakjában a szerző egyrészt egy kegyelmi állapotban élő embernek, másrészt pedig magának Krisztusnak a portréját rajzolta meg, miközben e két alak és személy egybefonódott az ekstázis bűvöletében.

## KONKLÚZIÓ

*A Grál keresése és a Liber de gratia* összevetése alapján azt állapíthatjuk meg, hogy a szövegek Gilson álláspontját támasztják alá, tehát azt, hogy erőteljes ciszterci hatás érezhető a regényen. Ami különösen érdekes, hogy noha Panvini feltett szándéka cáfolni Gilsont, állításai általában nem mondanak ellent sem Gilson, sem Szent Bernát állításainak.

Panvini véleménye szerint a regényben a kegyelem látomások, álmok, tanácsok formájában és állandó módon van jelen a szereplők életében. Szent Bernát ugyanezt állítja, azzal a kis finomítással, hogy különbséget tesz a kétféle, az aktuális és a habituális kegyelem között. Az a megállapítás sem mond ellent a bernáti kegyelemtanak, mely szerint Isten meghagyja a lovagok szabadságát, csupán megvilágosítja őket a próbák előtt, hiszen az aktuális kegyelem funkciója éppen az értelem megvilágosításában áll, miközben az akarat mindvégig szabad marad. Panvini úgy véli, az ember függ Isten és a Sátán között, és mindkettő vonzza maga felé. Szent Bernát ugyanezt állítja, mikor kijelenti az akarat szabadságát. Szerzőnk szerint a teljes értelemben vett kegyelem Bernátnál kényszerítő erő, melynek az ember nem tud ellenállni. Ugyanakkor Bernát nem beszél soha kényszerről, legnagyobb erőfeszítése épp a kegyelemnek a szabadsággal való összeegyeztetése. Tévedés az a megállapítás is, hogy a regényben a jó és a rossz közötti választás nem a kegyelem hatására történik, hanem az akarat döntéseképpen, mely a lovagokat a jó választására ösztönzi. A regény szövege nem támasztja alá a Panvini-féle álláspontot, viszont a bernáti kegyelemtanét igen, amely szerint, noha a választás az akarat tette, de a kegyelem nélkül az akarat képtelen a jót akarni.

*A Grál keresése* című regény szövege, szerkezete egyaránt a Szent Bernát-féle kegyelemtan hatását támasztja alá. Nagyon érdekes, ahogyan a szerző újraírta az eredeti Grál történetet. Egyfelől megtartotta az alapproblémát, azaz a bűn, a kegyelem és a lovagság kapcsolatának kérdését, másfelől azonban mélységeiben változtatta meg az eseményeket, s a maga értelmezésének megfelelően használta fel a Chrétien de Troyes-féle mű két főszereplőjének alakját is. A bevezetésben azt mondtuk, Chrétien de Troyes mítoszt teremtett. S tegyük most azt is hozzá, hogy a *La Quête du Graal* szerzője is mítoszt teremtett. Életbe hívta a tökéletes, mennyei lovag alakját, aki a hősiességet már nem az ellenféllel vívott harcban, hanem a Sátán legyőzésében látja, aki nem múló, földi

örömökre, hanem örök, Istentől kiérdemelt dicsőségre vágyik. A *La Quête du Graal* szerzője által életbe hívott eszmény azonban nem homályosította el a korábbi mítoszt. Ellenkezőleg: még inkább kiemelte szépségét.

*Halmos Andrea*  
*főiskolai adjunktus, SZHF*